

USNaMaR

Navrácení majetku, restituce

I. ÚS 129/99

> Ke konfiskaci podle dekretu č. 12/1945 Sb. došlo "s okamžitou platností a bez náhrady" (§ 1 odst. 1), takže právním důvodem konfiskace je samotný dekret, nikoliv až následná správní rozhodnutí. Obdobně to platilo i pro konfiskaci podle dekretu č. 108/1945 Sb. (srov. např. náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 317/96, Ústavní soud ČR: Sbírnka nálezů a usnesení, sv. 9, C.H. Beck, Praha, 1998, str. 425). Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že právním důvodem konfiskace je samotný dekret, přičemž však je nutno zkoumat, zda v rozhodném období nedošlo k jeho zneužití. Ústavní soud podporuje tendenci obecných soudů přezkoumávat, zda rozhodnutí orgánu vydané v období nesvobody bylo či nebylo důsledkem politické persekuce nebo postupu porušujícího obecně uznávaná lidská práva a svobody (srov. např. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 15/98, Sbírnka nálezů a usnesení, sv. 13, C.H. Beck, Praha, 2000, str. 45 a násl.). <

Ústavní soud

rozhodl dnešního dne v senátě a o ústavní stížnosti stěžovatelky D. T., zastoupené advokátem JUDr. J. Š., proti rozhodnutí Okresního úřadu Nový Jičín - okresního pozemkového úřadu ze dne 21. 3. 1997, č.j. PÚ/5684/1a.1/92-Va-72/9, a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 5. 11. 1998, sp. zn. 38 Ca 177/97, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

Okresní úřad Nový Jičín - okresní pozemkový úřad podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (dále jen "zákon o půdě"), rozhodl, že oprávněné osoby (A. M., E. H., F. N. a stěžovatelka) (I.) nejsou vlastníky nemovitosti (stav podle KN) p.č. 808 o výměře 5583 m² (dále jen "předmětná nemovitost"), přičemž tuto nemovitost nelze oprávněným osobám vydat se zřetelem na ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem o půdě. Zároveň okresní pozemkový úřad rozhodl (II.), že oprávněné osoby jsou vlastníky v rozhodnutí blíže specifikovaných nemovitostí v k.ú. K., a to každý z jedné čtvrtiny. V odůvodnění tohoto rozhodnutí okresní úřad uvedl, že původními vlastníky uvedených nemovitostí byli V. a M. N., jejichž majetek přešel na stát konfiskací podle dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. Původní vlastníci se prý však proti československému státu neprovinili a nabyli zpět i státní občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. Protože již zemřeli, jsou oprávněnými osobami jejich děti. K předmětné nemovitosti však podle zákona o půdě uplatnila nárok podáním ze dne 24. 2. 1992 paní V. P. (poznámka: právní nástupkyně M. P. a J. P., kteří předmětnou nemovitost nabyli přidělem). Podle ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 243/1992 Sb., uplatnila-li před účinností tohoto zákona právo na vydání nemovitosti osoba oprávněná podle zákona o půdě, právo na vydání nemovitosti náleží v takovém případě této osobě. V daném případě byl nárok na vydání předmětné nemovitosti uplatněn dne 24. 2. 1992, tj. před účinností zákona č. 243/1992 Sb. (jež nastala dnem 29. 5. 1992) V. P., a proto má na její vydání právo. Za nevydáváný pozemek bude oprávněným osobám poskytnut jiný pozemek ve smyslu ustanovení § 11 odst. 2 zákona o půdě, popř. finanční náhrada.

Protože u ostatních pozemků zákonná překážka bránící jejich vydání shledána nebyla, rozhodl okresní pozemkový úřad v bodu II. o jejich vydání oprávněným osobám.

Městský soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem potvrdil citované rozhodnutí Okresního úřadu v Českých Budějovicích - okresního pozemkového úřadu.

V odůvodnění rozsudku Městský soud v Praze především konstatoval, že v daném případě nedošlo ke zneužití dekretu č. 12/1945 Sb., poněvadž rodiče stěžovatelky se při sčítání lidu v roce 1939 stali osobami německé národnosti a vztahoval se na ně dekret č. 12/1945 Sb., "neboť nesplňovali podmínky, za jejichž splnění tento právní předpis na osoby německé národnosti nedopadal". Na tom prý nic nemění ani skutečnost, že rodina byla vyháta z odsunu, protože hlediska pro vynětí z odsunu byla odlišná od podmínek stanovených dekretem č. 12/1945 Sb. Chování právních předchůdců stěžovatelky bylo zohledněno při vrácení státního občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb.

V souzené věci údajně nelze aplikovat ustanovení § 6 odst. 2 zákona o půdě, nýbrž je třeba vycházet ze zmocňovacího ustanovení § 7 odst. 2 cit. zákona. Na základě tohoto zmocnění byl vydán speciální zákon č. 243/1992 Sb., který nabyl účinnosti dnem 29. 5. 1992. Podle ustanovení § 5 odst. 1 tohoto předpisu, dojde-li k souběhu oprávněných osob podle zákona o půdě a oprávněných osob podle ustanovení § 2 zákona č. 243/1992 Sb., náleží právo na vydání nemovitosti té z nich, která svého vlastnictví pozbyla v důsledku jednostranného aktu státu. Tohoto ustanovení se však neužije, uplatnila-li před účinností tohoto zákona právo na vydání nemovitosti osoba oprávněná podle zákona o půdě. Právo na vydání nemovitosti náleží v takovém případě této osobě (§ 5 odst. 2 citovaného zákona). Protože v daném případě na předmětnou nemovitost uplatnila před účinností zákona č. 243/1992 Sb. svůj restituční nárok V. P. jako osoba oprávněná podle zákona o půdě, nemohl pozemkový úřad stěžovatelce vyhovět.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti v prvé řadě uvádí, že napadenými rozhodnutími byla porušena její základní práva, zakotvená v čl. 11 a v čl. 24 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

Protiústavnost těchto rozhodnutí spatřuje zejména v tom, že pozemkový úřad i soud vycházely bez dalšího z toho, že jde o majetek konfiskovaný podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb., aniž se vůbec zabývaly tím, zda zákonné podmínky konfiskace byly splněny. Ve skutečnosti přý ke konfiskaci došlo neoprávněně v rozporu s dekrety, neboť N. nebyli zrádci nebo kolaboranty, hlásili se k české národnosti, nezpronevěřili se proti národní cti a nebylo proti nim pro jejich chování za okupace nebo před ní vedeno žádné trestní řízení. Otec stěžovatelky V. N. byl původem Čech a k české národnosti se hlásil před okupací i v jejím průběhu a k české národnosti se hlásila i matka (původem Slovinka). Tyto skutečnosti potvrzuje osvědčení ministerstva vnitra ze dne 15. 2. 1946, č.j. A-48405-62882/a-VI/4, podle něhož ve sčítacím archu z 1. 12. 1930 mají oba zapsanu českou národnost. Rodiče stěžovatelky se stali říšskými občany jen proto, že zůstali v Sudetech i po jejich záboru. MNV v K. vstoupil V. N. dne 13. 12. 1945 potvrzení o nezávadném chování za okupace. Přesto po osvobození došlo k internaci rodiny stěžovatelky ve sběrném táboře pro odsun, z něhož však byla propuštěna a z odsunu vyloučena. V roce 1946 rodiče stěžovatelky také obdrželi občanské průkazy. Již počátkem roku 1946 však přý byl rodičům stěžovatelky živelně zabavován majetek a dne 4. 7. 1946 byl na majetek V. N. vydán konfiskační výměr č. 2954/zaj/46 a dne 4. 9. 1946 byl vydán další konfiskační výměr na majetek M. N. Proti prvému výměru podal V. N. odvolání, které však nebylo nikdy vyřízeno a odvolání proti druhému výměru bylo zamítnuto, a to až dne 24. 6. 1951, protože přý N. je třeba považovat za osoby německé národnosti, jimž nebyla vydána osvědčení o státní spolehlivosti. Přitom se přý oba rodiče hlásili k české národnosti a sčítací arch z roku 1939 nevyplnil V. N., nýbrž "jistý I.", který příslušný tiskopis za otce stěžovatelky i podepsal a jako mateřský jazyk uvedl němčinu.

Konfiskační výměry přý trpí závažnými nedostatky, neboť nejsou opatřeny razítkem, nejsou podepsány a je v nich škrtnáno. Proti konfiskaci podali rodiče stěžovatelky údajně dne 13. 12. 1949 stížnost ke Správnímu soudu v Bratislavě, která však nikdy nebyla meritorně vyřízena. Osvědčení o národní spolehlivosti bylo vydáno a státní občanství bylo rodičům vráceno až rozhodnutím ze dne 16. 8. 1952, resp. 17. 12. 1952, a to teprve poté, co prohlásili, že uvedenou stížnost berou zpět a netrvají na jejím projednání.

Stěžovatelka proto tvrdí, že konfiskačních dekretů bylo proti jejím rodičům účelově zneužito, aby byli zbaveni majetku a aby bylo dodatečně zlegalizováno jeho rozkradení. I další dispozice s předmětným majetkem přý proto byly neoprávněně a rozhodnutí, jimž dostávají při vydávání majetku před původními vlastníky přednost osoby, které jej nabýly v důsledku nezákonné konfiskace, je v rozporu s čl. 11 Listiny. Stěžovatelka namítá, že (spolu s ostatními oprávněnými osobami) podala výzvu k vydání pozemků již v roce 1991, pozemkový úřad a Městský soud v Praze však zaujaly názor, že se jednalo o výzvu předčasnou a tedy neúčinnou. Již v té době přý však byly splněny podmínky podle ustanovení § 6 odst. 2 zákona o půdě, podle něhož jestliže byl již před rozhodným obdobím majetek přidělen v rámci předpisů o pozemkových reformách, řeší se nárok oprávněných osob podle ustanovení § 12. To znamená, že pokud dojde k souběhu nároků oprávněných osob, náleží právo na vydání nemovitosti té z nich, která svého vlastnického práva pozbyla v důsledku jednostranného aktu státu. Proto se stěžovatelka domnívá, že podmínky § 6 odst. 2 zákona o půdě v souzené věci splněny byly a pozemkový úřad i Městský soud v Praze nesprávně posuzovaly oprávněné osoby podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb. "a v důsledku toho i nesprávně posuzovaly souběh nároků oprávněných osob podle tohoto zákona". Tento souběh měl být posuzován podle ustanovení § 12 ve spojení s § 6 odst. 2 zákona o půdě.

Ústavní soud požádal o vyjádření k ústavní stížnosti účastníky řízení - Okresní úřad Nový Jičín, okresní pozemkový úřad, a Městský soud v Praze a vedlejší účastníky řízení - město P., Pozemkový fond ČR, A. M., E. H. a F. N.

Okresní úřad Nový Jičín - okresní pozemkový úřad se k ústavní stížnosti meritorně nevyjádřil a pouze sdělil, že se vzdává postavení vedlejšího účastníka v řízení o ústavní stížnosti. K tomuto vyjádření však ústavní soud nemohl přihlídnout, neboť rozhodnutí okresního úřadu bylo ústavní stížností napadeno a okresní úřad proto v tomto řízení nevystupuje jako vedlejší účastník řízení, nýbrž jako účastník řízení (§ 76 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů), který se svého postavení vzdát nemůže.

Městský soud v Praze k ústavní stížnosti uvedl, že závěr o tom, že se stěžovatelčini rodiče v rozhodné době přihlásili k německé národnosti (sčítání lidu ze dne 17. 5. 1939) nemůže změnit ani nynější tvrzení, že sčítací arch za ně vyplnil někdo jiný, neboť je zřejmé, že o tom věděli a sami se k české národnosti nepřihlásili. Dekret č. 12/1945 dopadal na všechny občany německé národnosti s výjimkou těch, kteří se aktivně účastnili boje proti okupantům, o což se v daném případě nejednalo a

proto předmětný pozemek konfiskací podle tohoto dekretu podléhal. K porušení čl. 11 Listiny (vlastnické právo) v souzené věci nemohlo dojít, neboť vlastnictví bylo možno nabyt až pravomocným rozhodnutím pozemkového úřadu, což se však nestalo. Proto Městský soud v Praze navrhl, aby byla ústavní stížnost zamítnuta a sdělil, že souhlasí s upuštěním od ústního jednání v této věci.

Na toto vyjádření Městského soudu v Praze, které Ústavní soud stěžovatelce zaslal, táž reagovala písemně ze dne 22. 4. 2000. V něm opakovaně zdůraznila, že její rodina byla vždy česká, že také z tohoto důvodu byla v roce 1946 propuštěna ze sběrného tábora a že proto docházelo k její bezdůvodné perzekuci. Stěžovatelka dále namítla, že jí "při soudním jednání nebylo umožněno se k jednotlivým vyjádřením svědků vyjádřit".

Město P., Pozemkový fond ČR, E. H. a F. N. se svého postavení vedlejších účastníků v řízení před Ústavním soudem vzdali.

Vedlejší účastnice A. M. se s obsahem ústavní stížnosti ztotožnila a sdělila, že na ústním jednání před Ústavním soudem netrvá.

Ústavní stížnost není důvodná.

Ústavní soud v první řadě konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy ČR). Není součástí soustavy obecných soudů. Nepřísluší mu proto zpravidla ani přehodnocovat dokazování, před nimi prováděné - a to ani kdyby se s ním sám neztotožňoval - pokud jím nejsou porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelky.

Z hlediska svého ústavního vymezení proto Ústavní soud nemohl přisvědčit tvrzení stěžovatelky, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její vlastnické právo, zakotvené v čl. 11 Listiny. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu tento článek chrání toliko vlastnické právo již konstituované a nikoliv i pouhý tvrzený nárok na ně. Na tom nic nemění ani názor stěžovatelky, že konfiskace byla protizákonná. Zároveň se Ústavní soud nemohl ztotožnit ani s namítaným porušením čl. 24 Listiny, neboť z vyžádaného spisového materiálu nevyplývá ani náznak toho, že by stěžovatelce (popř. jejím sourozencům) byla v předmětném řízení před okresním pozemkovým úřadem nebo před Městským soudem v Praze na újmu její příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině (srov. podobně nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 127/99).

Podle své ustálené judikatury však Ústavní soud není vázán odůvodněním podaného návrhu. Proto zkoumal, zda napadenými rozhodnutími nebyla porušena některá jiná ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelky. Zejména se zaměřil na otázku, zda celé řízení v této věci bylo jako celek spravedlivé.

V této souvislosti Ústavní soud konstatuje, že se námitky stěžovatelky koncentrují na následující otázky.

Stěžovatelka v první řadě tvrdí, že pro konfiskaci předmětných nemovitostí nebyly vůbec dány zákonné podmínky, že konfiskační dekrety byly zneužity a že ke konfiskaci předmětných nemovitostí tudíž vůbec po právu nedošlo. To dokládá především tím, že v roce 1930 její rodiče ve sčítacím archu uvedli českou národnost a že teprve v roce 1939 je u jejich jména vyplněna národnost německá, přičemž tento sčítací arch prý sami nevyplňovali. V tomto směru však Ústavní soud připomíná, že dekret č. 12/1945 se týkal "všech osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost", a to "s okamžitou platností a bez náhrady" (§ 1 odst. 1 písm. a) cit. dekretu?, přičemž za osoby národnosti německé nebo maďarské byly považovány osoby, jež se při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 přihlásily k německé nebo maďarské národnosti (§ 2 odst. 1 téhož dekretu). Tvrzení, že rodiče stěžovatelky v roce 1939 nevyplnili příslušný sčítací arch sami, nelze ze spisového materiálu prokázat, stejně jako není možno dovodit, zda tento sčítací arch případně vyplnila (tzn. jejich německou národnost uvedla) jiná osoba s jejich výslovným souhlasem či vědomím nebo dokonce bez něj. Za těchto okolností musel Ústavní soud - stejně jako Městský soud v Praze - vycházet ze skutečnosti, že se rodiče stěžovatelky k německé národnosti v předmětné době přihlásili a je tedy zjevné, že v tomto případě ke zneužití uvedeného dekretu nedošlo.

Pokud stěžovatelka tvrdí, že proti příslušným konfiskačním výměrům byly podány opravné prostředky a že konfiskační výměry trpěly závažnými formálními nedostatky, nezbyvá Ústavnímu soudu než připomenout, že ke konfiskaci podle dekretu č. 12/1945 Sb. došlo "s okamžitou platností a bez náhrady" (§ 1 odst. 1), takže právním důvodem konfiskace je samotný dekret, nikoliv až následná správní rozhodnutí. Obdobně to platilo i pro konfiskaci podle dekretu č. 108/1945 Sb. (srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 317/96, Ústavní soud ČR: Sbírka nálezů a usnesení, sv. 9, C.H. Beck, Praha, 1998, str. 425). Z judikatury Ústavního soudu tedy vyplývá, že právním důvodem konfiskace je samotný dekret, přičemž však je nutno zkoumat, zda v rozhodném období nedošlo k jeho zneužití. V daném případě je však zřejmé, že konfiskační výměry byly vydány ještě před rozhodným obdobím. Protože tedy v souzené věci - jak vyplývá z výše uvedeného - ke zneužití uvedených dekretů nedošlo, nemohl Ústavní soud přisvědčit ani této námitce stěžovatelky. Ústavní soud podporuje tendenci obecných soudů přezkoumávat, zda rozhodnutí orgánu vydané v období nesvobody bylo či nebylo důsledkem politické perzekuce nebo postupu porušujícího obecně uznávaná lidská práva a svobody (srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 15/98, Sbírka nálezů a usnesení, sv. 13, C.H. Beck, Praha, 2000, str. 45 a násl.). Nicméně v daném případě - s ohledem na konkrétní okolnosti případu - zmíněnou perzekuci ve smyslu účelového zneužití dekretů neshledal.

Stěžovatelka konečně namítá, že (spolu s ostatními oprávněnými osobami) podala výzvu k vydání

předmětných pozemků v roce 1991, již v této době prý byly splněny podmínky ustanovení § 6 odst. 2 zákona o půdě a dovozuje, že souběh nároků měl být řešen podle ustanovení § 12 tohoto zákona. K této námítce Ústavní soud uvádí, že oprávněnou osobou podle zákona o půdě (§ 4 odst. 1) je státní občan, jehož nemovitosti přešly na stát nebo na jiné právnické osoby v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 způsobem uvedeným v ustanovení § 6 odst. 1 zákona o půdě. V daném případě však Ústavní soud shledal, že stěžovatelka (ani její sourozenci) oprávněnou osobou podle zákona o půdě není, neboť k přechodu předmětných nemovitostí na stát nedošlo v rozhodné době. Proto se na její restituční nárok vztahuje speciální zákon č. 243/1992 Sb. Podle ustanovení § 5 odst. 2 tohoto zákona náleží právo na vydání nemovitostí té oprávněné osobě podle zvláštního předpisu (zákon o půdě), která před účinností zákona č. 243/1992 Sb. uplatnila právo na vydání nemovitostí. V souzené věci sice stěžovatelka a její sourozenci uplatnili nárok podle zákona o půdě již přípisem ze dne 20. 11. 1991, tzn. před účinností zákona č. 243/1992 Sb., nicméně tyto osoby nebyly osobami oprávněnými podle zákona o půdě a jejich nárok nemohl být podle citovaného ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 243/1992 Sb. upřednostněn, neboť k přechodu předmětných nemovitostí na stát nedošlo v rozhodné době.

Jestliže stěžovatelka namítá, že jí při soudním jednání nebylo umožněno se k jednotlivým výpovědím svědků vyjádřit, dopouští se omylu. V této souzené věci se totiž konalo jediné jednání před Městským soudem v Praze dne 5. 11. 1998 (č.l. 40), jehož se - mimo jiné - zúčastnil i právní zástupce stěžovatelky a v jehož rámci žádné dokazování výpověďmi svědků prováděno nebylo, nýbrž byl pouze přečten podstatný obsah správního spisu.

Proto Ústavní soud - respektuje koncepci, podle níž restituční předpisy nemohou vést k napravě veškerých křivd, způsobených minulým režimem, nýbrž toliko ke zmírnění některých z nich - závěrem konstatuje, že napadená rozhodnutí Okresního úřadu Nový Jičín - okresního pozemkového úřadu a Městského soudu v Praze byla vydána v souladu s citovanými restitučními dekrety, že jimi ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelky porušeny nebyly a že i proces jako celek byl spravedlivý.

Ze všech uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 13. 6. 2000